

O záchraně a novém zpřístupnění paláce hradu Helfštýna

František Chupík – Ondřej Belšík

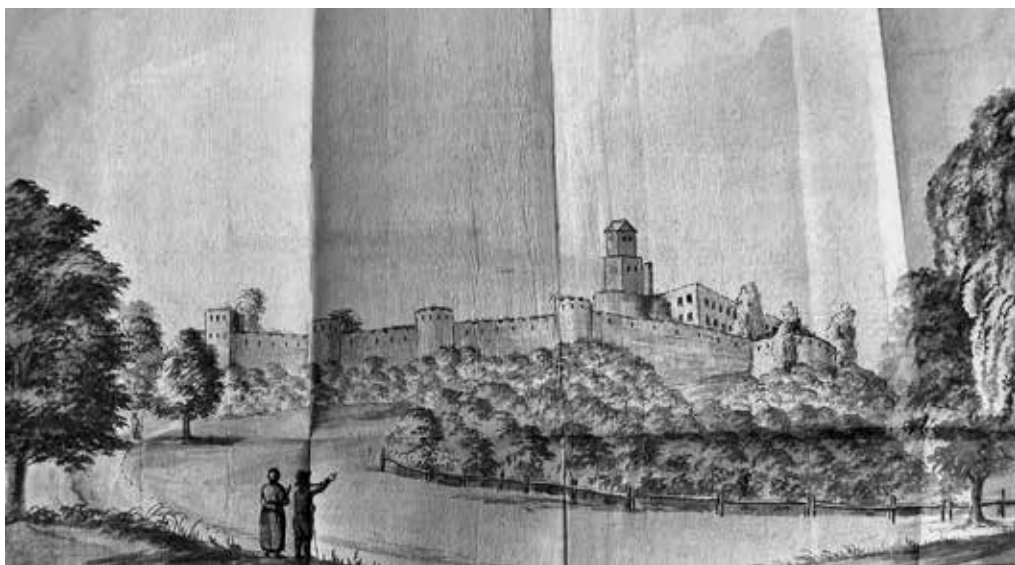
Pokládat sám sobě otázky a hledat na ně odpovědi je normální. Zveřejnit je svobodně a upřímně, bez ohledu na možné dopady a aktuální názorovou různici, je morálním závazkem vůči sobě, kolegům i následovníkům. Zvláště v situaci, kde jde o metodicky složitý, drahý a společensky důležitý projekt, který se týká místa s tradicí mnoha staletí a který na první pohled zaujme překvapivým podáním, jež bude defilovat před očima stanic návštěvníků naší i budoucích generací. Cílem tohoto příspěvku je přiblížit vnitřní postoje v NPÚ, ÚOP v Olomouci (dále jen NPÚ) a teoretickou argumentaci, která může povýtce subjektivně reflektovat stavební zásah provedený v letech 2017–2020 na paláci hradu Helfštýna nedaleko Lipníka nad Bečvou. A to formou sedmi otázek imaginárního tazatele a odpovědí na ně spoluautory příspěvku, kteří v dotčených letech zastávali funkce s právem podpisu písemných vyjádření, tedy ředitele pracoviště a vedoucího odboru péče o památkový fond.

Aby bylo možné pochopit pozici NPÚ, je potřeba představit některé momenty z dějin a historie péče o hrad Helfštýn. Poslední poznatky o stavebních dějinách hradu shrnuje publikace *Hrad Helfštýn* vydaná v roce 2020 správcem památky, Muzeem Komenského v Přerově.¹

Ze současného stavu bádání vyplývá, že hradní komplex byl budován nejméně od počátku 14. století. Zaměříme-li se na samotné jádro s palácem, stavební konstrukce přináležejí především období gotickému a renesančnímu. Jeho reprezentační funkce se postupně ztrácely, až konečně před polovinou 17. století Ditrichštejnové přemístili správu

Obr. 1. Veduta města Lipník s hradem Helfštýnem, detail – výřez hradu, zdroj: AM Brno, V3 Knihovna Mitrovského, Hofferiana, sig. 21/58, G. Herbert, 1727

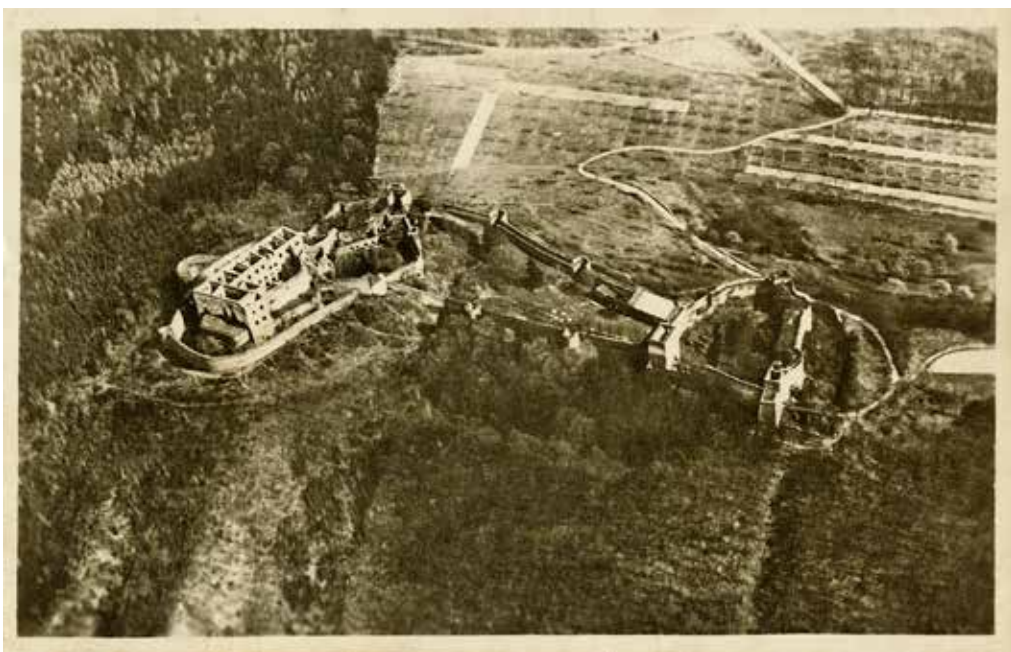
Obr. 2. Kresba hradu od východu, zdroj: Správa hradu Helfštýna, originál Rkp. kláštera rajhradského, J. H. Gallaš, 1809

majetků do Lipníka n. B. V roce 1643 je helfštýnský statek označován jako zpustošený,² na začátku 18. století sloužil hradní palác jen pro úschovu vína. Kritické období pro ztrátu zastřešení paláce lze vymezit poměrně přesně kombinací ikonografických a písemných dokladů. Ještě k roku 1727 lze nejspíš uvěřit vedutě Lipníka n. B. s hradem Helfštýnem, kde má palác střechu krytou červenou krytinou (obr. 1). V roce 1788 ale podle posudku nadlesního M. Wolfroma, F. Mayera, F. Sokolíka, J. Ratzera byly dřevěné části již neopravitelné: „Jedlová vazba na zámku a konírnách jest většinou zteřelá a zpráchnivělá, kamenné obruby oken a dveří jsou v dobrém stavu [...] sdělávání vazby nelze doporučit [...] doporučuje se střechu nechat, až sama spadne a pak dřeva za palivo upotřebiti.“ Tomu dobře odpovídá kresba hradu od východu J. H. Gallaše z roku 1809, kde už je palác prostý zastřešení (obr. 2). Tedy konečně a přesně: podle písemných pramenů přišel palác o svou střechu v roce 1806³ a dvě následující staletí existoval bez zastřešení.

Od roku 1842 se Lipník nad Bečvou stal konečnou stanicí Severní dráhy císaře Ferdinanda a cestující zde v prodlevách častěji navštěvovali zříceninu hradu Helfštýna. Zde je třeba připomenout význam Angličana Atkinse (ve službách Františka Josefa z Ditrichštejna), který inicioval první stavební úpravy, jež usnadňovaly průkopníkům turismu zhlédnout zříceninu hradu. V letech 1842–1843 byla zřízena kuželna, taneční pavilon, hospoda, vznikly první pokojíky (věže široké zdi) a další kuželna na široké zdi. V roce 1911 byly na přání hraběnky J. E. Antoinetty Althanové na hradě zahájeny *restaurační práce*.

Restaurační práce, ať už pod nimi rozumíme cokoli, postupovaly v 1. pol. 20. století poměrně pomalu, což dokládají letecké fotografie z 50. let 20. století (obr. 4 a 5), které by bylo možné označit jako obrazy otevřené historické stavby s převažujícím charakterem zříceniny, na niž by bylo možné nekonfliktně aplikovat metodologii opatrného, konzervačního postupu s udržováním stavebních konstrukcí bez jejich doplňování, rozumným odstraňováním náletové zeleně a fixováním dochovaného stavu historicky adekvátním spojovacím materiálem (vápennou maltou). Pokud by výchozím stavem pro řešení záchrany hradního paláce byla situace z počátku 2. pol. 20. století, není pochybností o tom, že by NPÚ nebyl v roce 2017 schopen či ochoten jednoduše podpořit, či dokonce prosadit poslední metodická doporučení v oblasti péče o zříceniny.⁴ Pro objektivitu a posouzení komplexu hodnot a pochopení této statí by ovšem bylo hrubou chybou vynechat období 1952–2002, které ohraničují významné události.

První z nich je stanovisko vydané v roce 1952 Ministerstvem školství, věd a umění, ve kterém mimo jiné stojí, že „se zřetelem k tomu, že dosavadní zabezpečovací práce

Obr. 3. Hrad Helfštýn, letecký snímek hradu od západu, pohlednice, zdroj: ZAO, Pozůst. Frel, inv. č. 744, po 1958

prováděné konservační technikou budoucímu kulturnímu využití naprosto nevyhovují, bude nutné po etapách realizovat generální asanační plán, jehož základní ideou je zastřešení všech zachovalých částí hradu a jejich stavební zabezpečení tak, aby podstata památky netrpěla povětrností a vnitřních prostor mohlo být řádně využito ke kulturním účelům“. O toto stanovisko se, bez ohledu na metodiku a postoj odborné složky památkové péče, opírali správa Helfštýna a ing. arch. Zdeněk Gardavský,⁵ od roku 1978 ve funkci hradního architekta. Řečeno přímo slovy Z. Gardavského: „Na tomto hradě se snaží architekt plně výtvarně i funkčně vžít do místní architektonické i fortifikační koncepce [...] každoročně nově zahajované dílčí akce nejsou tedy dokladem nějakého módního staromilství, nýbrž reakcí na rychle stoupající počet návštěvníků hradu [...] zastřešení hradu bylo navrženo již r. 1952 [...] je v současné době naprosto nezbytné pro uchování stability zdiva před rozkladnými vlivy kyselého deště.“ Na jiném místě píše též, že cílem je: „vyloučit výtvarné experimenty a všechny prvky, jež nejsou pro hrad prokazatelné, dále uchovat všechny objevené a dochované prvky; nezastírat ani neničit žádné doklady historického vývoje; harmonizovat všechny jevy; obnovit původní výškovou a vzhledovou tvářnost budov a věží i hradeb; neprokazatelné jevy nerekonstruovat a zcela destruované stavby neobnovovat. [...] Na hradě Helfštýně nelze uplatňovat ani historismus, ani puristicky očišťovat stavby od mladších vývojových stop, ani zde vytvářet pole pro architektonickou fantazii. [...] Též vylučuji materiály jako beton, ocel, sklo.“⁶

Druhou hraniční událostí se stalo z metodologického hlediska a pro obraz hradu devastující ostudné vyvrcholení rekonstrukční metody, totiž dostavba tzv. husitské věže (obr. 6), jež měla sloužit jako vyhlídkový bod, ukončená v roce 2002. Bez jakýchkoliv věrohodných podkladů pro rekonstrukci (tedy popřením zásad, které si sám arch. Gardavský vytyčil – *neprokazatelné jevy nerekonstruovat*) a za ostrého rozporu mezi výkonnou složkou památkové péče (Okresní úřad v Přerově), jež věc povolila, a Státním památkovým ústavem v Olomouci, který s tímto důrazně nesouhlasil. Tím v podstatě dospěla tendence k zastřešování zaniklých částí hradu od Široké věže až po hradní palác, který měl být na řadě. Výsledný stav v mysli hradního architekta ukazuje ideový návrh z roku 1988 (obr. 7).

Obr. 4. Hrad Helfštýn, letecký snímek hradu od západu, pohlednice, zdroj: Vlastivědné muzeum v Olomouci, fotoarchiv, inv. č. F19525, 50. léta 20. století

Nejméně po tři desetiletí doutnal či přímo plál spor mezi správou hradu, která směřovala k zastřešování a obnově zaniklých konstrukcí v historizujícím stylu, a odbornou organizací památkové péče,⁷ která se už od 80. let 20. století snažila zastavit technologicky obludné sanační práce (od r. 1956 GP Rýmařov) a rekonstrukce dávno zaniklých stavů.⁸ Ještě v roce 2003 památková rada, poradní orgán ředitele NPÚ, na svém zasedání podpořila snahu zastavit plán dostavby IV. hradní brány: „Památková rada schvaluje vyjádření NPÚ OL ze dne 2. 5. 2003 k plánované dostavbě IV. hradní brány hradu Helfštýna. Tuto dostavbu považuje za pokračování dřívějších nevhodných zásahů do zachovaných historických konstrukcí zříceniny hradu a z památkového hlediska za nežádoucí, ohrožující výrazným způsobem autenticitu a celistvost vypovídací hodnoty této významné nemovité kulturní památky.“⁹

Ale zpět k samotnému paláci. Touha po ochraně otevřené konstrukce vedla správu hradu v roce 1996 k uspořádání architektonické soutěže na zastřešení paláce, z níž sice vítěz nevzešel, ale nejlépe byl hodnocen návrh autorský Edity Vlčkové – Aleny Vráželové, který nasadil paláci sedlovou střechu s červenou pálenou střešní krytinou (obr. 8). V tuto chvíli ale boj o změnu siluety dosáhl kritického bodu a zřejmě i z finančních důvodů nebyl návrh proveden.

Dlouholeté požadavky NPÚ¹⁰ na koncepční změnu v přístupu vlastníka k samotné památce našly sluchu u nového ředitele přerovského muzea Mgr. Radima Himmlera. Ten aktivoval odblokování situace, která se ukazovala jako zcela neudržitelná kvůli rychlému zhoršování stavebně-technického stavu paláce, jež bylo pozorováno už v roce 1991 a vedlo později (2013) až k jeho uzavření pro návštěvníky z bezpečnostních důvodů. Na pořadu jednání památkové rady ředitele NPÚ se tak 30. 10. 2010 ocitl požadavek, aby sama památková péče dala limity pro zastřešení paláce a vyslovila se k návrhu koncepce údržby hradu představené Mgr. Radimem Himmlerem a Bc. Janem Laurem, kastelánem hradu. Tím by se předešlo možným sporům a marným investicím do projektové přípravy. Výsledná doporučení NPÚ zněla: „Zpřesnit SHP hradního paláce, staticky zajistit objekt, zastřešit hradní palác tak, aby nebyla narušena hradní silueta,

Obr. 5. Hrad Helfštýn, letecký snímek hradu od jihozápadu, zdroj: Správa hradu Helfštýna, 2016 (fotografie převzata z SHP)

přítom dát přednost technicistnímu řešení před historizujícím, při stavebních pracích zajistit záchranný archeologický výzkum, a to oprávněnou organizací (s licenci), vybrat dodavatele stavebních prací obeznámeného s tradičními technologiemi a jeho práci sledovat.“ Bylo nyní věcí majitele (Olomoucký kraj), aby spolu se správcem hledali projekční řešení, jež by naplnilo doporučení NPÚ. Jako neúspěšný pokus lze hodnotit návrh zastřešení s prosklenou příhradovou konstrukcí olomouckého Atelieru A z roku 2012.¹¹ K provedení studie byl proto investorem vyzván atelier-r, který v listopadu 2016 představil NPÚ, resp. památkové radě ředitele své řešení, jež se po určitých korekcích nakonec realizovalo. Památková rada reagovala na představené řešení takto: „Souhlasí se zastřešením hradního paláce, jak je navrženo atelierem-r, jakož i s lávkami a můstkami. Jsou to přiznané novotvary, které se netváří historicky, a jsou užitečné k prezentaci památky, nesouhlasí se zřízením ochozu na hradbě s cimbuřím kolem nádvoří.“¹²

Studii atelier-r dovedl přes všechny fáze projektu až k uskutečnění (obr. 9–12).¹³ Stavební a ostatní související práce proběhly mezi lety 2017–2020, hlavním zhotovitelem díla byla společnost Sdružení pro zpřístupnění paláce na hradě Helfštýn HOCHTIEF CZ – ARCHATT PAMÁTKY. O co šlo architektonické kanceláři, osvětluje jejich autorské zdůvodnění: „Základním požadavkem vlastníka hradu, kterým je Olomoucký kraj, bylo statické zajištění a nově také zastřešení paláce. Památkový ústav podmínil rekonstrukci zachováním torzálního charakteru objektu. Zastřešení paláce bylo povoleno pouze částečné a nesmělo přesahovat úroveň obvodového zdiva. Samotná příprava projektu byla unikátní. Detailní 3D model hradu, vytvořený z tisíců dronových fotografií, nám umožnil zmapovat neobvyklé tvarování zdiva, veškeré typy omítek a povrchové úpravy konstrukcí. Kromě splnění technického programu rekonstrukce, který kromě zpevnění porušených konstrukcí zahrnoval i restaurátorskou obnovu zachovaných prvků, jsme chtěli doplnit historickou stavbu současnou architekturou s funkcí užitnou i estetickou. Naším cílem bylo přiblížit návštěvníkům historický vývoj původního renesančního paláce. Do již existujících otvorů palácového torza jsme vložili konstrukci nové prohlídkové trasy, která propojila přízemí s dosud nedostupnými úrovněmi stavby. Nové prvky,

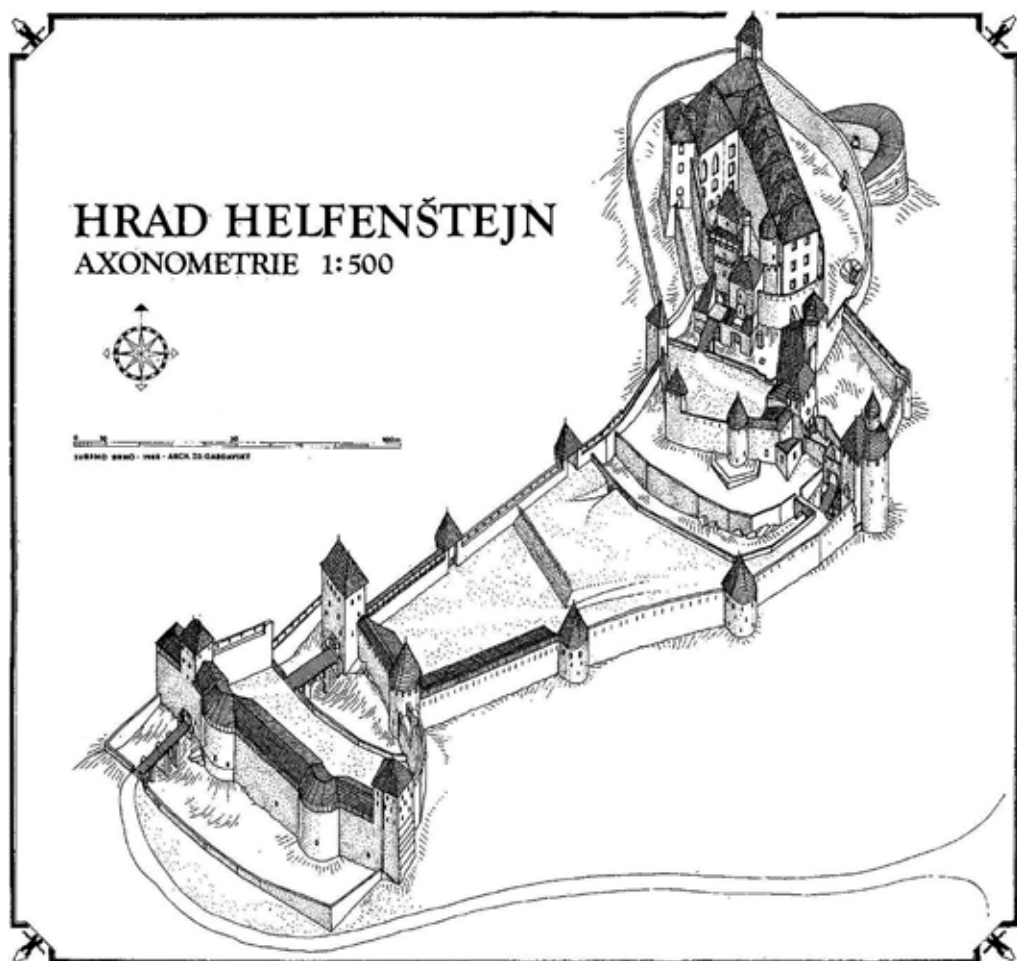
Obr. 6. Hrad Helfštýn, tzv. Husitská věž, foto: autor, 2021

navržené v soudobém designu, jsou od historické konstrukce jasně čitelné. Pracovali jsme se třemi základními materiály, přičemž v každé vrstvě převládá jiný. Pro zastřešení byly zvoleny skleněné střechy na ocelových nosnících. Konstrukce schodišť a lávek o úroveň níž je řešena cortenem. V přízemí paláce vede trasa po chodíčkách z leštěného betonu. Celý proces rekonstrukce byl veden respektem k historickému objektu a snahou o zachování jeho charakteru. V hradním paláci vznikla atraktivní prohlídková trasa. Umožňuje poznávat historii stavby paláce a díky novým vyhlídkám v úrovních původních stropů, hradeb a střechy také krajinu v okolí hradu. Současná architektura spolu s historickou budovou tvoří moderní architektonický celek, představující symbiózu historie a současnosti.¹⁴

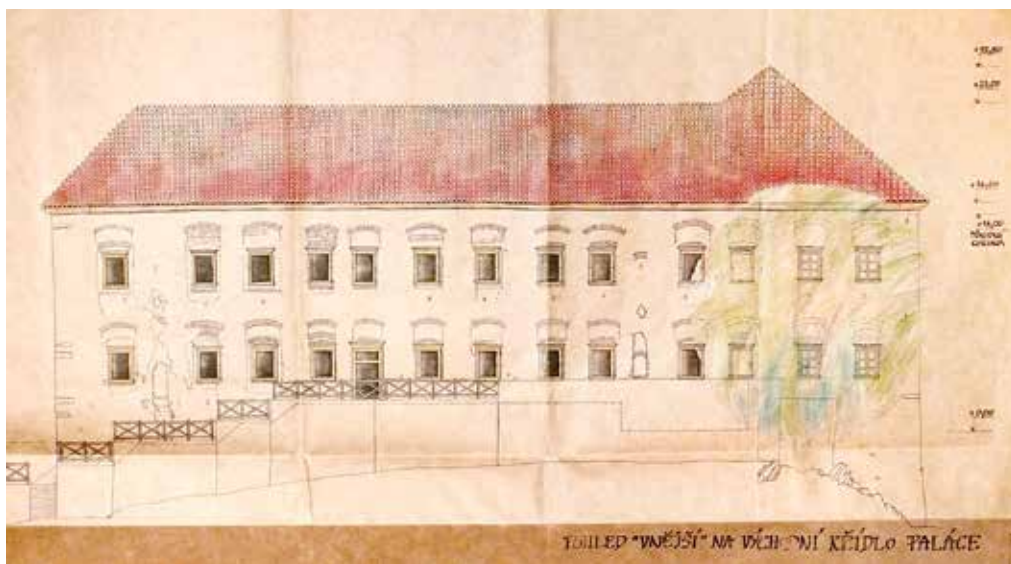
Nakolik se podařilo naplnit architektonickou vizi a zároveň splnit metodické limity dané výchozími doporučeními, průběžným vyjadřováním a dohledem ze strany NPÚ, je nutné se přesvědčit na místě samém osobně. Šířené profesionální fotografie (BoysPlayNice) nejsou zcela vypovídající, neboť koncentrují vyznění ve prospěch nového architektonického vkladu. Objektivní a kritická reflexe dosud chybí, nemohou ji zastoupit sice záslužná, ale málo strukturovaná stanoviska Matěje Kruntoráda a Marka J. Štěpána na stránkách časopisu *ERA* 21.¹⁵ V žádném případě ji také nemůže zastoupit (jakákoliv) tisková zpráva ČNK ICOMOS ze dne 31. 1. 2022,¹⁶ jež je skrytou polemikou s údajnými metodickými prohřešky NPÚ v roli správce státního majetku, totiž zejména nesouhlas s připravovanou úpravou pražské Invalidovny.¹⁷ Na kritiku předsedy ČNK ICOMOS k Helfštýnu se pokusil NPÚ reagovat na svém webu,¹⁸ nicméně i tento článek může prokázat, že NPÚ postupoval při posuzování úprav hradního paláce s nevyšší mírou opatrnosti, nicméně v mezích toho, že památková péče má své limity strukturálně organizační (odborná organizace nerozhoduje) i finanční (stát má krajně asymetrické možnosti kompenzovat za omezení ve veřejném zájmu). Využili jsme svého poradního orgánu, abychom objektivizovali svůj postoj, a považujeme – z metodického hlediska – formu záchrany hradního paláce nikoliv za prohru památkové péče. Mimo zvyklosti totiž nešlo o boj s vítězem a poraženým.

NPÚ akci záchrany a nového zpřístupnění hradního paláce nikdy nepojmenoval jako dostavbu či rekonstrukci. Takové označení (jež používá ČNK ICOMOS) je nejen nepřesné, ale také nekorektní. Stavební zásah tohoto charakteru přímo vylučovala doporučení NPÚ před zahájením projektování. Naopak: složitý úkol ochránit část bývalé zříceniny hradu vedla snaha o zastavení dostaveb Helfštýna v nepodložených historizujících formách spojených se změnami siluety. To, že byla do objektu vnesena nová vrstva soudobé kvalitní architektury oceňovaná v nejen v českém měřítku,¹⁹ je dokladem nikoliv slabosti, nýbrž silné stránky této akce, kterou památková péče odvážně a eticky vystupuje z ostrakizace společností. Pokud do některých prostor paláce zatéká, pak je toto nevyhnutelný následek zvolené koncepce, který měl zohlednit celkový charakter ne zcela uzavřené stavby bez okenních výplní a plné střechy. Pokud ČNK ICOMOS toto shledává za závadu, pak popírá svou vlastní výzvu nechat torzální památky nedotčené. Do ne zcela zastřešených staveb bude zatékat i nadále. Zásah na hradním paláci na Helfštýně významně zlepšil stavebně-technický stav a zastavil desetiletí trvajících a informacemi nepodložených rekonstrukčních prací.

K akci bylo kromě fotogrammetrie (vč. 3D modelování) a archeologického průzkumu zpracováno 11 specializovaných posudků, včetně průběžného sledování statického stavu vybraných částí. NPÚ k tématu zastřešení svolal dvě zasedání památkové rady (2010 a 2016), vydal 14 písemných vyjádření a zúčastnil se desítek kontrolních dnů přímo na

Obr. 7. Ideový návrh celkové výtvarné podoby hradu – axonometrický pohled, zdroj: Správa hradu Helfštýna, Ing. arch. Zdeněk Gardavský, 1988

Obr. 8. Soutěžní návrh obnovy paláce s návrhem zastřešení, východní průčelí východního křídla, zdroj: Správa hradu Helfštýna, Ing. arch. Eva Vičková, 1996

stavbě. Naše znalosti o kulturně-historických hodnotách hradního paláce se posunuly na úroveň, kterou jsme postrádali nejméně půl století. Dne 2. 12. 2021 akci projednal interní workshop NPÚ k ceně *Patrimonium pro futuro*, v březnu 2022 byla přednesena studentům dějin umění FF UP v Olomouci, v květnu 2022 prezentována při setkání s Památkovým úřadem SR.

Ojedinelá akce záchrany hradního paláce na Helfštýně (kterou nelze považovat za metodický návod péče o hradní zříceniny) na své oborové, kritické a strukturované zhodnocení teprve čeká. To může podat pouze dostatečně fundovaný a nezúčastněný pohled.

1. Vedla zvolená metoda k uchování památkových hodnot hradního paláce?

František Chupík (dále jen **FCH**): Zvolená metoda stavební intervence vzešla z potřeby záchrany uzavřené části hradu Helfštýna. Ačkoliv je tento veden v ÚSKP jako zřícenina hradu Helfštýna, neodpovídá toto označení přílišně většinovému charakteru celého hradního komplexu. Změny, které hrad prodělal zejména v 2. polovině 20. století, našly odraz i v pojmenování stavby: *Rekonstruovaná zřícenina hradu Helfštýna* v katalogu významného výstavního projektu *Od gotiky k renesanci* již v roce 1999. Podle mého názoru tak Helfštýn již nelze bez sémantických obtíží označovat (a to ani před intervencí atelieru-r) jako torzální stavbu, kde v systému hodnot hraje rozhodující podíl ona neúplnost. U hradního paláce tomu bránila mimo jiné i nově osazená kamenná ostění v okenních otvorech, stejně jako zarovnaná (přímá) koruna zdiva, jež evokovaly stavbu ne zcela torzální. Realizovaný zásah je tak spojením nejméně dvou metod přístupu k intervenci do staré architektury. Jednak konzervace dochované materie a jednak vložení nových prvků (které nesou soudobý výraz) majících lépe zpřístupnit objekt a zároveň některé prostory paláce ochránit střechami před zatékáním. Podle mého názoru zvolená metoda vedla k uchování hodnot hradního paláce. Pokud v některém detailu došlo k ochuzení části hodnot, byla tato část nahrazena hodnotou jinou.

Ondřej Belšík (dále jen **OB**): V případě akce záchrany a zpřístupnění torza bývalého helfštýnského hradního paláce podle mého názoru není možné mluvit pouze o jedné metodě. Otázka by měla znít, zda zvolené metody vedly k uchování památkových hodnot hradního paláce. Podstata realizovaných zásahů je totiž vzájemně odlišná jak u prací směřujících k záchraně torza hradního paláce, tak u prací, jejichž účelem bylo

Obr. 9. Hrad Helfštýn, Palác, foto: BoysPlayNice, 2020

jeho zpřístupnění a částečné zastřešení. Moje odpověď poté bude znít ano i ne. Ano se týká problematiky záchranu torza hradního paláce, ne je spojeno s problematikou jeho zpřístupnění a částečného zastřešení.

Hlavním hlediskem, na jehož základě byly hodnoceny jednotlivé části záměru souvisejícího se záchranou torza hradního paláce v rámci předprojektové přípravy a rovněž během vlastní realizace stavebních prací, bylo hledisko minimalizace zásahů do dochovaných historických konstrukcí a hmot památky a úsilí uchovat co nejvíce původního materiálu *in situ*. Zároveň byl kladen důraz na používání materiálů kompatibilních s obnovovanými konstrukcemi, cenné uměleckořemeslné prvky byly restaurovány, obnova neměla zastřít zřetelné, zubem času odhalené nálezové situace vypovídající o stavebních dějinách objektu atd. Jistěže ne ve všech partiích stavby se podařilo zcela ideálně zohlednit tyto požadavky. Existují místa a části konstrukcí, kterým lze vytknout nedostatky. Ve výsledku ale k dočasné záchraně torza hradního paláce podle mne došlo. Stavební práce, které zde proběhly, zpomalily anebo zvrátily postup jeho přirozeného chátrání, alespoň o několik let nazpět.

Zpřístupnění a zastřešení torza hradního paláce je spojeno se dvěma rovinami zásahů. Jednak jde o rovinu hmotnou, o zásahy do historických konstrukcí památky v souvislosti s realizací lávek, střeš a zokruhováním návštěvnické trasy, jednak jde o rovinu nehmotnou, o proměnu vnímání torzální památky, což považuji po významové stránce za srovnatelné. Helfštýn lze chápat jako principiální problém, který se dotýká samotného obsahu pojmu torzální památka. V případě hradních zřícenin se totiž tento pojem bytostně pojí s obrazem zanikající stavby, která sice byla v minulosti obývána, ale kterou dnes pohlcuje přirozený běh času, resp. příroda, s níž tvoří vzájemný, pro mnohé z návštěvníků harmonický celek. Atmosféra průniku zanikající stavby a nabývající přírody je zde jednou z nejpodstatnějších charakteristik a hodnot. Helfštýn, třebaže v nedávné době prodělal řadu necitlivých stavebních zásahů, včetně dnes již obtížně odůvodnitelných dostaveb, přece jen alespoň v případě bývalého hradního paláce do jisté míry torzální památkou byl. Nynější stavební úpravy – intervence hmot lávek, podlah a střeš – obraz a vnímání torza hradního paláce proměnily. Z části torzální památky se vytvořil „zobytněný“ nebo tzv. instalovaný objekt. A proto se domnívám, že zpřístupnění a zastřešení bývalého hradního paláce spojené s podstatnou proměnou vnímání torzální stavby ochudily tuto nehmotnou emocionální hodnotu památky. V této souvislosti lze bezpochyby připustit, že zde přibyla nová nehmotná emocionální hodnota. Ta však její významové charakteristiky posunula zcela jiným směrem.

Obr. 10. Hrad Helfštýn, celkový pohled, foto: BoysPlayNice, 2020

2. Jak byste označil stavební zásah ve vztahu k předem stanoveným požadavkům na zastřešení?

FCH: Podle mého názoru plní zastřešení svou funkci tím, že nezměnilo siluetu hradu a přitom kreativním způsobem do potřebné míry uchovalo stavební otevřenost paláce a s tím spojené vyznění torzální architektury. V rozporu s doporučením památkové rady bylo provedeno zpřístupnění novým ochozem kolem palácového nádvoří na obvodové hradbě, jež bylo spojeno s vybouráním prostupu zdiva za kuchyňským stavením. Vybourání amorfního bloku zdiva cca 1 m³ (z jedné strany novodobá plenta) v místě zaniklého ochozu, kritické pro zokruhování nové návštěvnické trasy, není památkově nejsilnější stránkou celé akce. NPÚ se opakovaně pokusil tomuto záměru čelit, problém se vlekl několik let. Nicméně po zvážení všech okolností (stavebních, dotačních, procesních a po posouzení zpracovatelem SHP doloženým i vlastním oponentním operativním průzkumem) k průrazu došlo a podle mého názoru jde o marginální ztrátu hodnot.

OB: Úsilí o zastřešení torza helfštýnského hradního paláce má delší historii. Radikální forma dostavby hradního paláce završeného střechami byla již součástí koncepce Zdeňka Gardavského z 80. let 20. století a v roce 1996 se dokonce uskutečnila architektonická soutěž věnovaná tomuto tématu. Významnější posun směřující k uskutečnění myšlenky nebo potřeby zastřešení torza hradního paláce je ale spojen až s dobou o více než dvacet let pozdější. V roce 2010 vzešel ze strany správce a uživatele památky, Muzea Komenského v Přerově, požadavek na zastřešení torza hradního paláce jako základní opatření k ochraně jeho zdiva. Touto problematikou se zabývala Památková rada ředitele Národního památkového ústavu, ÚOP v Olomouci, která možnost zastřešení akceptovala a doporučila jej provést v takové podobě, aby nebyla narušena hradní silueta. Budu-li hodnotit výsledek celé stavební akce z tohoto hlediska, pak se podle mého názoru požadavek podařilo naplnit. Částečné zastřešení torza hradního paláce do obrysu jeho hmoty nevstoupilo. Otázkou ale zůstává, nakolik byl naplněn původní požadavek správce památky na zajištění ochrany jejího zdiva, zejména koruny zdí torza paláce a jeho navazujících vrcholových partií.

3. Co je a není vidět a je potřeba to zdůraznit?

FCH: Osobně jsem přesvědčen, že síle architektury paláce by neuškodilo uklidnit míru umělého osvětlení. Jednak to zbytečně konkuruje částečné torzálnosti a jednak se domnívám, že z ekonomických důvodů (ceny energií) nemá obecně přeceňované (slavnostní etc.) osvětlování žádnou budoucnost. O čem se málo hovoří, je nová náplň paláce, která se pomocí panelové expozice s modely zaměřuje na jeho dějiny. Považuji ji za vkusnou a povedenou. Pro naše následovníky ponecháme způsob prezentace archeologického nálezu gotického portálu z přelomu 14. a 15. století, konzervovaného a nyní skrytého pod podlahou. Jisté riziko představuje samotná koruna zdíva v nejvyšší úrovni bez neprostupné vodorovné ochrany, neboť i střechy jsou uloženy za atikou. To však lze udělat i dodatečně a za cenu přiměřených nákladů např. oloveným plechem, pokud se ukáže, že současné řešení není dostatečně účinné. Dopady na vyznění architektonického vstupu atelieru-r a vnímání samotné památky by byly zanedbatelné. Ostatně tvárnost oloveného plechu je hojně využívána právě pro vizuálně přívětivou schopnost kopírovat nerovnosti překryvaného. Velké starosti mi dělá (nejen na Helfštýně) statika, neboť je takřka mimo naše procesní možnosti dosáhnout toho, aby se používaly materiály a metody přívětivější k principům historického zakládání staveb a dochované materiálové skladbě. Tady vyhrávají kalkulačky ostrážitých statiků, kterým se lze těžko bránit.

OB: Na první pohled asi většinu návštěvníků bývalého hradního paláce upoutají nově vložené kovové, skleněné a betonové konstrukce. Jedná se o prvky, se kterými se v takové podobě na starších, památkově chráněných stavbách často nesetkáváme. Prvotní vjem ovlivněný vizuální stránkou nových konstrukcí ale bývá často spojený s oslabením vnímání dalších částí památky. A může se jednat i o části pohledově přístupné, které sice prošly obnovou, avšak jejich vzhled se ve výsledku příliš nezměnil. Může se jednat také o části, které byly před obnovou z důvodu pozvolného rozpadu památky odhaleny a které jsou dnes pohledově skryté z důvodu jejich ochrany. Rád bych upozornil právě na ně. Notná část prací byla totiž věnovaná konsolidaci zdíva a reliktů starších omítek, jejich odsolování, doplňování, restaurování prvků atd. Zmínit je třeba též stabilizační práce, které běžný návštěvník nemá příležitost rozpoznat a které se na vizuální stránce

Obr. 11. Hrad Helfštýn, nezastřešená část hradního paláce, foto: BoysPlayNice, 2020

Obr. 12. Hrad Helfštýn, zastřešená část hradního paláce, foto: BoysPlayNice, 2020

památky příliš neprojevují. U části z těchto prací je však otázkou, zda zvolené metody a míra stabilizačních zásahů byly opravdu nutné, optimální a slučitelné s původními konstrukcemi.

4. Jak chápete udělení České ceny za architekturu 2021 právě záchraně paláce hradu?

FCH: Domnívám se, že značná pozornost, kterou tento zásah vyvolal – jak na straně příznivců (četná ocenění vč. České ceny za architekturu 2021), tak odpůrců (např. ČNK ICOMOS) – je dána mimo jiné tím, že výsledek nečekaně dokázal vpravit do takto staré budovy nové hodnoty v relativně kontrastním soudobém architektonickém jazyku.²⁰ Tyto hodnoty lze spatřovat v didaktickém využití nových konstrukcí, které nejsou samoúčelné a mají návštěvníka provést v několika úrovních celým palácem. Přitom si myslím, že síla provedeného spočívá i v tom, že intervence nechala vyznít dostatečnou mírou neúplnosti stavby (ne všechny místnosti byly zastřešeny, okenní otvory nejsou vyplněny, podlahy v patře jsou omezeny na lávky atd.). Podle Maxe Dvořáka „dostavěná zřícenina už není žádnou zříceninou, ale novou, poněkud průměrnou stavbou“.²¹ Jsem přesvědčen o tom, že na významně narušené památce (slovy Maxe Dvořáka *průměrné stavbě*) plně historizujících fabulací došlo k částečné resuscitaci hodnotového komplexu místa. To, že památková péče dokázala nechat vzniknout nové hodnoty na starém díle, aniž by se vzájemně potíraly, je úspěchem nejen architektury, ale i památkové péče. Odkročila totiž od formy dostavby či rekonstrukce (jak je záměrně nepřesně označována) k principiálně jinému řešení, totiž přiznat absenci

kontinuity řemeslných dovedností a nedostatku informací k provedení „vědecké“ fikce v historických formách.

OB: Na poli architektury jde o jednu z nejvýznamnějších cen udílených profesními sdruženími v České republice. Z tohoto pohledu je třeba nahlížet i na udělené ocenění. Vyjadřuje názor určité skupiny odborníků, se kterými jiná skupina nemusí souhlasit a může jej ze svého úhlu pohledu oponovat. Ve výsledku však tento názor – názor poroty České ceny za architekturu – má svou nezpochybnitelnou hodnotu, což potvrzuje i skutečnost, že autoři realizace získali řadu dalších ocenění a je kladně přijímána i širší veřejností.

5. Je zvolený přístup vhodný pro částečně dochované památky?

FCH: Z metodologického hlediska předčil výsledek očekávání, protože staví naši památkovou péči před nové výzvy,²² které je potřeba reflektovat a vyhodnotit. V případě Helfštýna se přijaté řešení jeví jako rozporné s metodou konzervace, jež by obecně mohla a měla být aplikována na hradních zříceninách. Jde o metodu bezpečnou a na objektech tohoto typu dobře a logicky obhajitelnou. Velice harmonicky působí např. na hradě Krakovci; na rozdíl od nepříliš vydařeného zastřešení Víznburka. Myslím, že trefně to vyjádřil Miroslav Pospíšil z atelieru-r v jednom z četných mediálních výstupů: *Helfštýn je recept pro Helfštýn*. K tomuto lapidárnímu shrnutí se připojuji.

OB: Každý objekt kulturní památky je svým způsobem jedinečný, a proto i přístup k jeho obnově nemůže nebo by neměl být jiný než individuální. Už z tohoto základního faktu vyplývá, že koncept realizovaný na Helfštýně není jako celek obecně přenositelný na jiné torzální památky. Druhým důvodem k omezení přenositelnosti realizované koncepce jsou skutečnosti, které jsem uvedl na předchozích řádcích. Za důležité považuji zachování základních charakteristik nedílně spojených s torzální památkou. Ne vždy se podaří tento nárok skloubit s nároky vlastníka či uživatele památky, představami projektantů nebo dalších osob, které do celého procesu přípravy její obnovy vstupují. Často bývají upřednostněny osobní vize, přání či přesvědčení, funkční potřeby nebo ekonomická hlediska před zájmem uchovat torzální památku bez výraznějších vizuálních a hmotových intervencí. Obraz památky se pak adicí nových prvků a hmot souvisejících s těmito intervencemi promění. Někdy se může jednat pouze o nepatrnou a vyváženou změnu, jindy naopak o daleko větší pohledový zásah. Ten ale nutně má za následek proměnu hodnot torzální památky. Možná je tento názor v případě již delší dobu dostavovaného torza bývalého hradu Helfštýna neudržitelným anachronismem, přesto podle mého názoru bylo reálné zvolit řešení, které nemuselo nutně vést k tolik výrazné transformaci hodnot torzální památky.

Pokud bychom hledali inspirativní vzor mezi realizacemi konzervace a záchrany torzálních památek, s nimiž byla spojena vyvážená adice nových prvků a konstrukcí a které se odehrály na území naší republiky v nedávné době, určitě by mezi nimi nemělo chybět torzo hradu Krakovce na Rakovnicku. Způsob konzervace zdíva, stejně jako nově přidané konstrukce, ať už se jedná o dřevěný přístupový most, dřevěná schodiště nebo zábradlí uvnitř areálu anebo o střechy chránící dochované cenné klenební konstrukce v interiérech památky, podle mne nijak neupozadily přirozené působení vizuální i emocionální stránky spojené s torzální památkou.

6. Jak hodnotíte výsledek zásahu na hradním paláci?

FCH: Komplex hodnot hradu Helfštýna byl zčásti ochuzen o atmosféru zanikající stavby (odklon od rieglovského *Noli me tangere*), kterou už ovšem z velké části pozbyl mezi lety 1952 a 2002. Na druhou stranu získal hodnotu současné interpretace památky oceňovanou soudobou architekturou, začlenil hrad do společenské diskuze a vrátil Olomouc a její okolí na mapu kvalitní architektury. Změřit, zda a nakolik je forma záchrany a zpřístupnění paláce provedena na úkor komplexu památkových hodnot celého hradu, není

objektivně možné. To závisí na posuzovateli,²³ řečí kvantové fyziky: o realitě rozhoduje pozorovatel. Nepovažuji za paradox, že se tak odehrálo na částečně „torzální“ památce, kde bychom očekávali uplatnění bezpečné metody konzervace a řízeného stárnutí. Domnívám se, že takový přístup byl možný právě proto, že významnou část své *torzality* ztratil Helfštýn dávno před záchranou hradního paláce. Nikoliv díky pokleskům NPÚ. Zatím ale získává Helfštýn body na poli architektury, nikoliv památkové péče. Teprve čas ukáže, zda nešlo o slepou uličku.

OB: Hodnocení výsledku stavebních zásahů na bývalém helfštýnském hradním paláci bude vždy záležet na úhlu pohledu a kritériích, která při hodnocení uplatníme, a dále na založení, zkušenostech a erudici posuzovatele. V případě vizuálně patrných adicí hmot a novodobých konstrukcí hodnotím výsledek jako další z příkladů prolomení hranic spojených s konzervativními přístupy v péči o torzální památky. Zároveň je ale třeba upozornit, že u torzálních památek se nejedná o ojedinělé prolomení. Uvést je možné například dostavbu torza bývalé tvrze v Tiché na Českokrumlovsku nebo zastřešení torza renesančního paláce bývalého hradu Košumberka na Chrudimsku atp. Charakterem jsou sice tyto realizace nesrovnatelné, všechny však byly příčinou transformace hodnot torzálních památek. Otázkou v této souvislosti zůstává, jestli vůbec anebo do jaké míry je přijatelné torzální památky z deklarovaných důvodů jejich záchranu a dalšího udržitelného užívání transformovat. I když se zdá, že odpověď na tuto otázku by v současné době mohla být jednoznačná,²⁴ uvedené příklady poukazují na skutečnost, že tomu tak není.

7. Co může přinést nebo vzít připuštěná forma intervence na Helfštýně naší památkové péči?

FCH: Zde je třeba poukázat na důležitý aspekt praxe památkové péče, od kterého my památkáři často odhlížíme. Ačkoliv zákon č. 20/1987 Sb. ve znění pozdějších předpisů se honosí názvem „O státní památkové péči“, státní až tak důsledně není (či je do velké míry deklaratorní). Důkazů pro tento závěr je mnoho, přičemž nejsilnější moment lze spatřovat v udržované křehké nerovnováze mezi omezujícím výkonem vrchnostenské moci a nenáročností adekvátní náhrady za omezení ve veřejném zájmu.²⁵ To způsobuje, že ačkoliv je vlastník vázán mnohými povinnostmi ze strany státu, památková péče se realizuje v drtivé procentuální převaze k finanční tíži samotného majitele.²⁶ Systém náhrad za omezení (ani jeho naplnění penězi) není k tomuto ambicióznímu cíli souměrný. Mimochodem častým oslyšením trpí, při aktivistickém výkladu jediné metody památkové péče, samotný účel památkového zákona v §1 odst. 2) zák. 20/1987 Sb.: „Péče státu o kulturní památky (dále jen „státní památková péče“) zahrnuje činnosti, opatření a rozhodnutí, jimiž orgány a odborná organizace státní památkové péče (§ 25 až 32) **v souladu se společenskými potřebami zabezpečují zachování, ochranu, zpřístupňování a vhodné společenské uplatnění kulturních památek.** Tedy nejen zachovává, ale také zpřístupňuje a společensky uplatňuje. I přes vyčpělost zákonodárství pozdního budování socialismu mám opravdové obavy, zda lze najít obecně platnou rovnováhu (tedy jedinou doktrinární metodu) mezi všemi nároky účelu památkového zákona. K hledání stability a tím i důvěryhodnosti jsme odsouzeni téměř v každém posuzování navrženého zásahu do památky či chráněného území individuálně. A obzvláště když existuje oprávněná obava, že ochrana památek je vlastně vykonávána státem za prostředky vlastníka. Je proto budoucností památkové péče, byť coby relativně konzervativního oboru, hledat nyní *pro futuro* v individuálních případech takové formy, které by jí umožnily hrát významnou roli i při tomto hendikepu. Jinými slovy získat společnost a vlastníka pro své nazírání vhodnosti a správnou míru a přijatelnost jejích nároků. Jsem přesvědčen, že se tak nestane tím, že setrváme na jediné univerzální metodě (např. konzervační nebo rekonstrukční) pro všechny případy. Na takové, která by byla jednoduše aplikovatelná při převážně státním vlastnictví památkového fondu (které již dávno neplatí) a pod taktovkou jediné metody architektonického pojetí změn (např. v pojetí dávno neexistujícího SÚRP MO). Už jen z toho důvodu, že památkové péče nemá u nás přiměřenou legislativu a je pro

naše obecné životní hodnoty natolik významná a pro vlastníky tak drahá, že musí být předmětem veřejné diskuze. Památková péče není jen věcí památkářů. Ostatně u architektury to platí v extrémní míře, protože má značnou sílu: působí *totalitně* (nelze se vyhnout jejímu pozorování a uzavřít ji do galerie nebo koncertní síně) a mezigeneračně (přesahuje omezení individuálního lidského života).

OB: Odpovědi na otázky, co mohou v obecné rovině památkové péči přinést nebo vzít stavební zásahy spojené se záchranou a zpřístupněním torza bývalého helfštýnského hradního paláce, víceméně vyplývají z předchozích řádků. V této souvislosti bych snad jen zdůraznil zmiňovaný principiální problém prolomení hranic spojených s konzervativními přístupy v péči o torzální památky. Osobně se nedomnívám, že by takovéto prolamování hranic mohlo nebo mělo být do budoucna pravidlem. Zjevně však jde o předmět pro širší oborovou diskuzi, tedy jestli je vůbec nutné toto zdánlivě jasné téma nějakým způsobem dále problematizovat, a pokud ano, jestli je stávající památková péče o těchto skutečnostech ochotná a schopná uvažovat a výsledek diskuze patřičně zohlednit, ať už bude jakýkoliv.

- 1 LAPÁČEK, Jiří – LAURO, Jan – MALOŇ, Lubor – SCHENK, Zdeněk, *Hrad Helfštýn*, Přerov 2020.
- 2 K tomu např. <https://helfstyn.cz/o-hradu/historie/historie-hradu-helfstyn/dietrichsteini> [23. 02. 2022].
- 3 Správa hradu toho roku rozprodala trosky střechy a jiné stavební vybavení se využilo na opravy hradu. Podle PEŠTA, Jan et al., *Hrad Helfštýn. Hradní palác. Stavebněhistorický průzkum. I. Etapa*, 2016 s. 31. Stavebněhistorický průzkum je uložen v Muzeu Komenského v Přerově.
- 4 Metodika SÚPP v Praze *Ochrana, údržba a stavební úprava zřícenin hradů*, Praha 1998. Reflektováno naposledy např. viz RAZÍM, Vladislav, *Zříceniny hradů a městské hradby v současné praxi památkové péče, Památky středních Čech*, 2010, roč. 24, č. 2, s. 10–60. K tématu také viz memorandum z workshopu *Zastřešení Manského paláce na hradě Bezděz* ze dne 24. 6. 2010, dostupné online: <https://www.obnova.sk/bezdezskadoporuceni/> [23. 02. 2022].
- 5 K němu naposledy komplexně Hana Glombová zde: https://is.muni.cz/th/tne42/Hrad_Helfstyn_a_osobnost_Zdenka_Gardavskeho.pdf [23. 02. 2022].
- 6 GARDAVSKÝ, Zdeněk – HYNEK, Zdeněk, *Hrad Helfenštejn. Studie pro obnovu historickoarchitektonické působivosti a funkční využitelnosti hradu Helfštýna na Moravě*, strojopis uložený na hradě Helfštýn, s. 5–6.
- 7 Názorová polarizace byla téměř vždy vyřešena dualistickým výsledkem vycházejícím z organizačního uspořádání památkové péče. Negativní vyjádření odborné organizace bylo doplněno kladným posouzením výkonného orgánu památkové péče. Ke kritice prováděných prací také viz Jiří Gwuzd, *Památková obnova hradu Helfštýna, Památky a příroda*, 1979, roč. 4, č. 2, s. 82–89.
- 8 K tomu podrobněji kritika, vedle jiných kasteologů, Tomáše Durdíka. Viz LAPÁČEK, J. – LAURO, J. – MALOŇ, L. – SCHENK, Z., *Hrad Helfštýn*, s. 141.
- 9 Závěr z jednání památkové rady dne 22. 5. 2003. Spisový archiv NPÚ, ÚOP v Olomouci. K zastřešení nakonec nedošlo díky zamítnutí Odboru školství a kultury Městského úřadu Lipníku nad Bečvou.
- 10 K tomu např. stanovisko ředitele Památkového ústavu v Olomouci z 21. 1. 1992: „Celkové pojetí přístupu k záchraným pracem musí vycházet z prezentace hradu jako zříceniny, aby byla v nejvyšší míře zachována autenticita celku, nesporná historická hodnota originálu dochovaných konstrukcí, a tím i vypovídací schopnost památky, bez dalších rušivých nástaveb, přístaveb a novodobých [...] rekonstrukcí.“ Podle PEŠTA, J. *Hrad Helfštýn*, s. 47.
- 11 Viz LAPÁČEK, J. – LAURO, J. – MALOŇ, L. – SCHENK, Z., *Hrad Helfštýn*, s. 145.
- 12 Závěr z jednání památkové rady dne 10. 11. 2016. Spisový archiv NPÚ, ÚOP v Olomouci.
- 13 Fotografie realizace dostupné online: <https://atelier-r.cz/portfolio/hrad-helfstyn/> [24. 02. 2022].
- 14 Citováno podle <https://atelier-r.cz/portfolio/hrad-helfstyn/> [23. 02. 2022].
- 15 Viz <https://www.era21.cz/cs/clanky/clanky/2021-03-19-citanka-stavebni-historie-rekonstrukce-palace-hradu-helfstyn-u-tyna-nad-becvou/> [23. 02. 2022].
- 16 <https://www.icomos.cz/images/stanoviska/2022/icomos-stanovisko-helfstyn.pdf> [23. 02. 2022].
- 17 K tomu blíže viz <https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/Invalidovna> [23. 02. 2022].
- 18 <https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-institute/zpravy/78490-zachrana-hradu-helfstyn> [23. 02. 2022].
- 19 K cenám a ohlasu v tištěných a online mediích viz <https://atelier-r.cz/portfolio/hrad-helfstyn/> [23. 02. 2022].
- 20 Z obsáhlého hodnocení mezinárodní poroty soutěže na: <https://ceskakacnazarchitekturu.cz/rocniky/2021/rekonstrukce-palace-hradu-helfstyna> [23. 02. 2022] lze vyjmout: „Při zachování a opětovném využití hradu bylo použito několik jednoduchých a trvanlivých materiálů: beton, cortenová ocel, strukturální sklo, a pro některé konstrukční prvky i nerezová ocel. Nová konstrukce a nové formy jsou zřetelně odděleny od starobylých zdí, které byly rekonstruovány díky dlouhým a složitým

restaurátorským pracím. Dlažba, schodiště, mosty a parapety z cortenových plechů dávají tvar novému organismu, funkčnímu a scénografickému zařízení, které činí ruiny použitelnými a obyvatelnými: sled vnitřních prostor a výhledů do vnější krajiny otevírá nové vztahy mezi tím, co je staré a co nové... Na projektu rekonstrukce je patrný precizní analytický a kritický přístup, díky němuž si autoři mohli dovolit radikální, ale zároveň citlivý vstup: kromě nutnosti zachování památky (zajištění její bezpečnosti, revize rozvodů a technologií a sanace prvků) umožnili autoři vznik originálně formovaných prostorů, které interpretují zároveň charakter historické památky i prvky současné moderní architektury. Prostory hradu jsou otevřené různým způsobům využití a funkcím, vznikají malebná místa a zákoutí, nejedná se o banální rekonstrukci minulosti. Zřícenina se tak stává prostorem k prozkoumávání a objevování, a to prostřednictvím netriviálních (a částečně labyrintových a nečekaných) sledů místností, průchodů, vyhlídek, otevřených oken a teras, z nichž lze krajinu a okolní území pozorovat a vnímat. Skutečně dobrá architektura je výsledkem kritické cesty. Vzniká vždy na základě seriózního dialogu architekta s klientem a propagátory. Je výsledkem procesu stavebních a technologických inovací. Cestou plnou získávání nových znalostí a dovedností, nikdy nekončícího výzkumu. Hledání nápadů, respektování zvyklostí a úcty k tradicím. Kvalita architektury není nikdy samolibým designem, je formou ve službách života, dnes, v minulosti i v budoucnosti. Každá z těchto kvalit architektury se spojila ve vítězně stavbě – plně se zrcadlí ve zpracovaných kovových prvcích, v kamenech, ve starobylých prostorách a jejich novém životě, který nyní proudí ve zdech hradu Helfštyna.“

- 21 Max Dvořák, *Katechismus památkové péče*, Praha 2004, s. 39.
- 22 K tomu např. některé novější mezinárodní charty, které revidují zastýdlou názorovou polemiku k metodologickým otázkám české památkové péče: Krakovskou chartu (2010), Florentskou deklaraci (2014) či Novozélandské charty (2010). Bohužel české překlady aktuálních ICOMOS dokumentů většinou chybí. K tomu naposled <https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-institute/publikace/7361-mezinarodni-dokumenty-o-ochrane-kulturniho-dedictvi-z-roku-2007>. K mezinárodním dokumentům kompletně <https://www.icomos.org/en/resources/charters-and-texts> [23. 02. 2022].
- 23 K tomu např. 10 As 299/2017 – 41 (Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 1. 2019): „Posuzování míry historické, umělecké, vědecké a technické hodnoty konkrétních objektů je ze své podstaty vždy do jisté míry projevem subjektivního vnímání hodnotitelů; hodnotící kritéria jsou zde jen obtížně kvantifikovatelná.“
- 24 Viz například RAZÍM, V., *Zříceniny hradů*, s. 10–16.
- 25 K tomu např. ÚS 35/94 (Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. 6. 1994). Významného omezení ve prospěch veřejného zájmu prozatím obstálo, nicméně formulace zákona i vyhlášky používají podmíněného vyjadřování „příspěvek lze poskytnout“, resp. „může být poskytnut“. Což není úplně motivující pro vlastníka památky a nevytváří to ani dobrou pozici pro praktický výkon památkové péče.
- 26 K tomu také důvodová zpráva k přípravě nového památkového zákona: „Platná právní úprava neupravuje dostatečně komplexně práva, povinnosti vlastníků kulturních památek a práva a povinnosti vlastníků nemovitostí v památkových územích. Naprosto neúnosnou je chybějící možnost kompenzace za omezení vlastnických práv těchto vlastníků.“ A to přestože „samotnou otázku omezení vlastnického práva s ohledem na zájmy státní památkové péče však v rozporu s ústavními předpisy neshledal, ač tato otázka byla výslovně nastolena“. Podrobně k tomu: https://www.mkcr.cz/doc/cms_library/duvodova-zprava-k-novemu-pamatkovemu-zakonu-stav-k-3-cervenci-2019-10808.docx [25. 02. 2022].